

**ACTIVITATEA DE PROPAGANDĂ DESFĂȘURATĂ
ÎN ACEASTĂ PARTE A ȚĂRII DE CĂTRE
COMITETUL REGIONAL BANAT AL P.C.R., PARTE
ORGANICĂ A MIȘCĂRII DE REZISTENȚĂ ANTIFASCISTĂ
DIN ANII 1940—1944**

GAVRILĂ SARAFOLEAN

Evenimentele din anii 1940—1944 — instaurarea dictaturii militare-fasciste în septembrie 1940, subordonarea țării față de Germania nazistă, împingerea României în războiul hitlerist împotriva Uniunii Sovietice — au avut consecințe dezastruoase asupra situației generale din țară, constituind focarul tuturor nemulțumirilor din rîndurile maselor populare, fondul general al stării de spirit antifasciste a poporului român.

În apărarea intereselor vitale, naționale și sociale ale țării, s-a ridicat, de la început, cu hotărîre, Partidul Comunist Român. Dînd glas frămîntărilor și aspirațiilor uriașei majorități a populației, P.C.R. a organizat mișcarea de rezistență a poporului român și, în documentele sale programatice din această perioadă — platformele din decembrie 1940 și ianuarie 1941, Circulara C.C. al P.C.R., din 8 iulie 1941, Platforma-program, din 6 septembrie 1941, Rezoluția din ianuarie 1942 și altele —, și-a expus poziția față de evenimentele interne și externe, a orientat lupta maselor pentru răsturnarea dictaturii militaro-fasciste, formarea unui guvern național cuprinzînd reprezentanții tuturor Partidelor și organizațiilor patriotice, scoaterea țării din războiul antisovietic, alungarea din țară a hitleriștilor, recucerirea libertății și independenței naționale, eliberarea părții de nord a Transilvaniei, restabilirea drepturilor și libertăților democratice ale cetățenilor etc. Pe baza acestor obiective, s-a trecut la organizarea mișcării de rezistență, care a îmbrăcat forme variate și la care au participat muncitori, țărani și intelectuali, indiferent de naționalitate, oameni aparținînd diferitelor clase și păături sociale, animați de sentimente naționale, patriotice.

În cadrul mișcării de rezistență din țara noastră un loc important l-a ocupat lupta maselor populare din Banat, organizată și condusă de organizațiile locale ale P.C.R. Vom încerca aici să facem o sinteză a activității propagandistice desfășurate de Comitetul regional Banat al P.C.R. în vederea mobilizării maselor populare la luptă împotriva dictaturii militaro-fasciste și a războiului hitlerist.

Pînă în vara anului 1940, activitatea organizațiilor P.C.R. din Banat era îndrumată și condusă de Comitetul teritorial Transilvania și Banat al P.C.R., cu sediul la Cluj, în Banat existînd numai organizații județene și locale. În urma dictatului de la Viena, din 30 august 1940, cînd partea de nord a Transilvaniei a fost cedată Ungariei horthyste, Secretariatul C.C.

al P.C.R. a hotărît ca pentru teritoriile rămase din Transilvania și pentru organizațiile din Banat să continue a funcționa Comitetul teritorial Transilvania și Banat, cu sediul la Timișoara, avînd două comitete regionale, la Timișoara și la Sibiu ¹. Întărirea organizațiilor de partid în principalele centre muncitorești din această zonă — Timișoara, Reșița, Arad, Brașov, Sibiu, Valea Jiului —, consolidarea și dezvoltarea legăturilor partidului la sate, rolul lor în organizarea și conducerea luptelor antifasciste, au determinat ca, la începutul anului 1943, C.C. al P.C.R. să hotărască desființarea Comitetului teritorial Transilvania și Banat și înființarea comitetelor regionale Banat, cu sediul la Timișoara, și Țara Bîrsei, cu sediul la Brașov, care devin, astfel, subordonate direct de C.C. al P.C.R. ².

Organizațiile P.C.R. din Banat au desfășurat o bogată activitate propagandistică pentru demascarea dictaturii fasciste și a războiului hitlerist, pentru mobilizarea maselor populare la luptă, în vederea îndeplinirii obiectivelor programatice ale partidului comunist. Constituindu-se ca parte organică a mișcării de rezistență antifascistă din anii 1940—1944, activitatea de propagandă desfășurată de Comitetul regional Banat al P.C.R. și de organizațiile sale a utilizat forme variate: propaganda prin viu grai, răspîndirea de fluturași, cu lozinci antifasciste și antirăzboinice, difuzarea de manifeste și editarea de ziare.

În ce privește propaganda prin viu grai, deosebit de riscantă și periculoasă în condițiile acelor ani, rapoartele și notele organelor de poliție și siguranță, analizînd starea de spirit antifascistă a maselor muncitoare, erau nevoite să semnaleze că aceasta era întreținută, pe lângă celelalte cauze, de ordin economic, social și politic, și de agitația și propaganda făcute de elementele comuniste și de simpatizanții lor, atît în fabrici, în ateliere, în cazărmi, cît și în diferite locuri publice, în trenuri etc. ³. Astfel, într-o notă a Poliției, din 28 septembrie 1943, se consemna că „Muncitorii din Timișoara manifestă un viu interes pentru mersul războiului și al situației internaționale, mai ales muncitorii ceferiști, printre care sînt foarte mulți simpatizanți ai doctrinei comuniste, răspîndită prin discuții izolate de către elementele organizațiilor comuniste” ⁴. O altă notă din 17 decembrie 1943, semnală faptul că „... se comentează între muncitorii de la C.F.R. că Rusia Sovietică va atinge prin înaintarea trupelor sale Nistrul și, în cazul acesta, în România regimul se va schimba, venind la conducere elemente din partide politice, care vor rupe alianța cu Germania și se vor alătura anglo-americanilor” ⁵.

Mijlocul cel mai des utilizat și cu cea mai mare eficiență l-a constituit editarea și difuzarea de fluturași și manifeste. În cursul anilor 1940—1944, organizațiile P.C.R. din Banat au răspîndit nenumărate manifeste și fluturași cu caracter antifascist, în limbile română, maghiară, germană și sîrbă, scrise de mînă, dactilografiate, șapirografiate sau tipărite. Nu exista raport al organelor de poliție și siguranță care să nu semnaleze difuzarea lor în fabrici și ateliere, în instituții, pe străzi, la sate și în unități militare, în Timișoara, Arad, Reșița, Lugoj, Caransebeș, Anina, Oravița, Vinga, Recaș, Ghilad, Diniaș, Tormac, Moșnița, Pecica, Jimbolia, Sînnicolau Mare, Lipova, Doman, Secul și în alte localități ⁶. Pe străzi, în nenumărate dimineți, locuitorii orașelor bănățene, mergînd la locurile de muncă sau după cumpărături, găseau fluturași cu inițialele „P.C.R.” sau „U.T.C.”, pe care erau imprimate lozinci și chemări la luptă, ca: „Jos războiul! Jos teroarea! Jos scumpetea!”, „Vrem pace, pline, libertate!

Trăiască lupta solidară a popoarelor pentru pace și libertate !“, „Trăiască România liberă !“, „Jos Hitler ! Jos Axa ! Vrem Ardealul !“, „Vrem pace cu U.R.S.S. !“, „Țărani ! Nu dați nimic pentru războiul lui Hitler ! Jos guvernul trădător !“, „Femei și fete patriote ! Să nu lăsăm pe bărbații noștri să moară pentru Hitler și Antonescu ! Să luptăm împotriva scumpetei, pentru pace, pîine și dezrobirea națională !“⁷. Manifestele editate și difuzate de Comitetul regional Banat al P.C.R. în anii 1940—1944 au reflectat principalele probleme cu care se confrunta poporul român, situația dezastruoasă a economiei naționale, secătuită de cerințele Germaniei naziste și ale participării României la războiul antisovietic, greutățile întâmpinate de armata română pe front. Ele popularizau obiectivele de bază ale mișcării de rezistență a poporului român, elaborate de P.C.R. în documentele sale programatice. În lunile septembrie-octombrie 1940 au fost difuzate mai multe manifeste în limbile română, germană, maghiară, semnate „Comitetul bănățean al P.C.R.“, sau „Comitetul Regional Timiș al P.C.R.“, prin care masele populare din Banat erau mobilizate la luptă pentru anularea Dictatului de la Viena, împotriva dictaturii militaro-legionare și a trupelor germane de ocupație, pentru un guvern care să reprezinte interesele întregului popor român⁸.

Împingerea țării, la 22 iunie 1941, în războiul hitlerist împotriva Uniunii Sovietice a fost demascată în numeroase manifeste răspindite de Comitetul regional Banat al P.C.R. Într-un manifest lansat în iulie 1941, după ce sînt prezentate consecințele participării României la acest război, masele populare (și, în special, tineretul — primul trimis pe front să-și sacrifice viața, pentru cauze străine poporului) erau astfel chemate la luptă : „Să întoarcem armele contra cîmpitorilor germani, contra exploatatorilor noștri ! Fiecare tînăr muncitor să lupte contra fascismului, contra subjugării, teroarei, salariilor de foame, contra ațîțării naționale. Să luptăm pentru pace și libertate“⁹. În lunile următoare și în cursul anilor 1942—1943 au fost difuzate numeroase manifeste care popularizau prevederile Platformei-program din 6 septembrie 1941, intitulată „Lupta poporului român pentru libertate și independență națională“, principalul document programatic elaborat de P.C.R., prin care s-a propus „lupta comună a tuturor partidelor, grupărilor, persoanelor politice și tuturor pentru realizarea FRONTULUI UNIC NAȚIONAL al poporului român contra ocupanților hitleriști și a slugilor lor trădătoare din țară“¹⁰. Muncitorii erau îndemnați să saboteze producția de război, țăranii erau chemați să împiedice rechizițiile și să ascundă cerealele, soldații să părăsească frontul, toate categoriile sociale erau mobilizate să organizeze sabotaje și grupuri de partizani, să lupte prin orice mijloace împotriva dictaturii militaro-fasciste și a războiului hitlerist¹¹. Obiectivele acestei lupte erau foarte clar și concis formulate într-un manifest răspîdit cu prilejul împlinirii unui an de la declanșarea războiului antisovietic, în care se scria, printre altele : „Vrem pace cu Uniunea Sovietică, cu Anglia și America ! Afară cu ocupanții nemți ! Jos cu dictatul hitlerist de la Viena ! Jos cu guvernul trădător Antonescu ! Vrem România liberă și independentă !“¹².

În condițiile creșterii mișcării de rezistență a poporului român, ale adîncirii crizei regimului militaro-fascist, ale apropierii frontului de granițele României, în a doua jumătate a anului 1943 și în anul 1944 se intensifică activitatea de propagandă a P.C.R. Organizațiile locale din Banat au editat și difuzat noi manifeste, prin care masele populare erau chemate să făurească Frontul Național Antihitlerist, să organizeze acțiuni de sa-

botaj, greve, demonstrații, grupuri de partizani, să refuze ordinele de rechiziții și de chemare în armată, să înceapă lupta pentru dezorganizarea spatelui frontului hitlerist, grăbind sfârșitul războiului¹³. Astfel, prin manifestul lansat cu prilejul zilei de 1 Mai 1944, Comitetul regional Banat al P.C.R. chema muncitorii, țăranii, funcționarii, femeile, tinerii, invalizii, văduvele, orfanii, toți cetățenii patrioți, indiferent de naționalitate, să se încadreze în lupta „pentru ieșirea imediată din războiul lui Hitler, pentru răsturnarea guvernului trădător Antonescu, pentru un guvern cu adevărat național, compus din conducătorii luptei noastre de eliberare“, subliniind că „Numai astfel vom avea dreptul la o viață liberă și independentă și vom fi primiți în rîndul popoarelor iubitoare de libertate“¹⁴. Tot în primăvara anului 1944, Comitetul bănățean al Uniunii patrioților a lansat un manifest în care, militînd pentru unirea în luptă a tuturor forțelor patriotice, se arăta că „Uniunea Patrioților, care duce fără preget lupta împotriva cîmpitorilor nemți, cheamă toată suflarea românească la unire, trecînd peste orice deosebire socială sau de partid. Țărăniști, liberali, comuniști și oameni neînregimentați în partide, civili și militari, uniți în marele FRONT NAȚIONAL ANTIHITLERIST, sub conducerea Comitetului Național de Eliberare, compus din reprezentanții tuturor organizațiilor politice și patriotice, trebuie să pășească la luptă decisivă“ pentru nimicirea definitivă a mașinii de război hitleriste¹⁵.

Referitor la acțiunea de organizare a grupurilor de partizani în Munții Banatului, un manifest lansat în iulie 1944, semnat „Comitetul Bănățean de luptă patriotică“, sublinia că „În fața iminentei catastrofe naționale, mai mulți patrioți bănățeni, în dragostea lor nemărginită față de poporul nostru și ura neîmpăcată față de cîmpitorii nemți, au trecut în munți cu arme în mînă pentru adevărata apărare a gliei strămoșești, dovedind în fața lumii civilizate că merităm să trăim ca națiune“¹⁶. În continuare, toate partidele politice, toate personalitățile, orice bun patriot, indiferent de clasă socială, ideologie, naționalitate sau religie, erau chemate la luptă pentru făurirea unei Româнії libere și independente.

O contribuție însemnată la clarificarea maselor, la mobilizarea și înregimentarea lor în frontul luptei antifasciste au adus-o ziarele editate de Comitetul regional Banat al P.C.R. Demn de reținut este faptul că, din cele 25 de ziare ilegale editate de P.C.R. în anii 1941—1944, depistate și cunoscute pînă în prezent, un număr de 10 au fost editate în Banat¹⁷, ceea ce demonstrează atît capacitatea organizatorică a partidului în această parte a țării, cît și intensă activitate propagandistică desfășurată în vederea organizării mișcării de rezistență antifascistă. Remarcăm cîteva titluri de periodice : „Presa liberă“ (1941, 5 numere identificate), „Apărarea“ (1942, aprilie 1944, 9 numere), „Ellenálás“ (febr. 1942, iulie 1943, 4 numere), „Népszabadság“ (febr. 1942, octombrie 1943, 7 numere), „România liberă — Banat (1 ianuarie 1942, februarie 1944, 7 numere)¹⁸. În paginile acestor publicații au fost popularizate principalele documente ale C.C. al P.C.R., au apărut numeroase chemări adresate oamenilor muncii de a se înrola în mișcarea de rezistență, informații privind situația grea a muncitorilor și țăranilor, starea precară a economiei românești, teroarea din închisori, suferințele soldaților români pe front, date demascatoare privind dictatura militaro-fascistă, relatări despre luptele antifasciste din Banat și din alte centre ale țării, știri privind succesele Armatei Sovietice

și ale celorlalte țări din coaliția antihitleristă, succesele mișcării de rezistență din țările Europei cotoșite de Germania nazistă etc.

Activitatea propagandistică desfășurată de Comitetul regional Banat al P.C.R. și de organizațiile locale a dat roade bogate, concretizate în variatele forme de luptă prin care muncitorii, țăranii, intelectualii și celelalte categorii sociale din Banat s-au încadrat în mișcarea de rezistență antifascistă din țara noastră. Documentele vremii cuprind nenumărate relatări despre acțiunile ce au avut loc în fabricile și pe ogoarele Banatului, pornind de la simple nemulțumiri, manifestate în diferite feluri, până la lupta, cu arma în mână, împotriva dictaturii militarofasciste și a războiului hitlerist, pentru libertatea și independența națională.

Mișcarea de rezistență antifascistă, organizată și condusă de Partidul Comunist Român, a fost încununată de succes prin victoria insurecției din august 1944, care a marcat începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă în România, rezultat al voinței întregului popor român, al unirii într-un front larg a tuturor forțelor antifasciste, democratice, patriotice.

Apreciind semnificația istorică a actului de la 23 August 1944, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, sublinia: „Declanșarea revoluției de eliberare socială și națională din august 1944 a inaugurat o etapă nouă în istoria patriei, a deschis calea împlinirii idealurilor și năzuințelor de dreptate și libertate ale poporului român, a cuceririi depline a independenței și suveranității naționale, a afirmării României ca națiune liberă și demnă în rîndul națiunilor lumii”¹⁹.

- ¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 1, mapa 106/1940 ; fond 11, dosar nr. 3136, fila 220 ; fond 96, dosar nr. 1472, filele 6—7.
- ² *Loc. cit.*, fond 11, dosar nr. 3091, fila 84.
- ³ *Loc. cit.*, fond 11, dosar nr. 2838, fila 303 ; dosar nr. 3039, filele 49—50 ; dosar nr. 3047, fila 205 ; fond 12, dosar 3300, fila 418.
- ⁴ *Loc. cit.*, fond 11, dosar nr. 3025, filele 215—216.
- ⁵ *Loc. cit.*, fond 11, dosar nr. 2850, fila 115.
- ⁶ *Loc. cit.*, fond 1, dosar nr. 397, fila 32 ; fond 11, dosar nr. 2811, filele 100, 105 ; dosar nr. 2838, filele 397—398 ; dosar nr. 2845, filele 6—8, 20—29, 35, 45—46 ; dosar nr. 2854, filele 509—512 ; dosar nr. 2856, filele 107—109 ; dosar nr. 2985, filele 3—4, 622—624 ; dosar nr. 2992, filele 1 și 12 ; dosar nr. 3006, filele 4—5, 8—10, 27—49, 69—73, 77—81 ; dosar nr. 3035, filele 1, 404, 406, 408, 409 ; dosar nr. 3145, fila 170.
- ⁷ *Loc. cit.*, fond 11, dosar nr. 2838, filele 397, 398 ; dosar nr. 2839 ; filele 178—180 ; dosar nr. 2845, filele 6—8 ; dosar nr. 2985, filele 3—4 ; dosar nr. 2992, filele 1, 12 ; dosar nr. 3006, filele 4—5, 8—10, 29—49, 69—72, 77—81.
- ⁸ *Loc. cit.*, fond 11, mapa 2/1940 ; mapa 3/1940 ; dosar nr. 2816, fila 411 ; dosar nr. 2882, fila 69 ; dosar nr. 2975, filele 19—20 ; dosar nr. 3103, filele 253—254.
- ⁹ *Loc. cit.*, fond 11, mapa 4/1941.
- ¹⁰ Arhiva I.S.I.S.P., cota Ab, XXV-2.
- ¹¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 11, dosar nr. 2845, filele 45—46, 48 ; dosar nr. 3026, fila 10.
- ¹² *Loc. cit.*, fond 11, dosar nr. 3026, fila 10.
- ¹³ *Loc. cit.*, fond 1, dosar nr. 397, fila 32 ; fond 11, dosar nr. 2811, filele 100, 105 ; dosar nr. 2845, filele 20—29, 35 ; dosar nr. 2854, filele 509—512 ; dosar nr. 2856, filele 107—109 ; dosar nr. 3035, filele 404, 406, 408, 409 ; dosar nr. 3054, filele 72—74.
- ¹⁴ *Loc. cit.*, fond 11, dosar nr. 3054, filele 72—74.
- ¹⁵ *Loc. cit.*, fond 11, dosar nr. 2845, fila 35.
- ¹⁶ *Loc. cit.*, fila 5.
- ¹⁷ Titu Georgescu, Mircea Ioanid, *Presa P.C.R. și a organizațiilor sale de masă, 1921—1944*, Editura științifică, București, 1963.
- ¹⁸ Numerele identificate ale acestor publicații se află în Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.
- ¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea festivă din Capitală organizată cu prilejul împlinirii a 35 de ani de la revoluția de eliberare socială și națională, anti-fascistă și antiimperialistă*, în *Scînteia*, anul XLIX, nr. 11509, din 23 august 1979.